

Katedra Zarządzania i Marketingu, Wydział Agrobiotechnologii,
Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie, ul. Akademicka 13, 20-950 Lublin, Polska
e-mail: eugenia.czernyszewicz@up.lublin.pl

EUGENIA CZERNYSZEWICZ

Wpływ członkostwa w organizacji producentów na postawy sadowników w zakresie bezpieczeństwa

The impact of membership in a producer organization on the attitudes
of fruit farmers in the field of safety

Streszczenie. Intensywna produkcja owoców wiąże się ze stosowaniem dużej ilości różnych środków produkcji, które mogą powodować zagrożenie bezpieczeństwa owoców. Zapobieganiu tym zagrożeniom sprzyjają właściwe postawy producentów w zakresie szeroko pojmowanego bezpieczeństwa. Celem pracy było zbadanie postaw producentów owoców, niezrzeszonych i zrzeszonych w organizacjach producentów (OP), w zakresie bezpieczeństwa. W tym celu przeprowadzono badania ankietowe w grupie 76 producentów owoców. Z badań wynika, że zarówno producenci niezrzeszeni, jak i zrzeszeni w OP przejawiali pozytywne postawy wobec higieny, zdrowia i bezpieczeństwa pracowników. Producenci z obu grup wyrażali przekonanie, że stosowanie zasad BHP jest ważne dla zdrowia i bezpieczeństwa pracowników, a stosowanie integrowanej ochrony roślin przyczynia się do zapewnienia bezpieczeństwa produktów.

Słowa kluczowe: sadownictwo, bezpieczeństwo, postawy producentów, organizacja producentów

WSTĘP

Bezpieczeństwo jest najważniejszą cechą jakości zarówno procesów, jak i produktów we wszystkich gałęziach gospodarki. Duża liczba poważnych przypadków zagrożeń bezpieczeństwa żywności w zachodniej Europie spowodowała, że stało się ono główną kwestią w łańcuchu rolno-spożywczym od 1997 r., gdy zanotowano pierwsze przypadki BSE u bydła i CSF u świń [Luning i in. 2006]. Rozwój technologiczny w sektorze żywnościowym musi uwzględniać wymagania społeczne, w tym dotyczące bezpieczeństwa żywności i zrównoważonego rozwoju na wszystkich poziomach łańcucha żywnościowego [King i in. 2017]. Żywność stanowi jedną z głównych dróg narażenia ludzi na kontakt

z dużą liczbą substancji chemicznych, pochodzących zarówno ze środowiska naturalnego, jak i wytworzonych przez człowieka, z których wiele może stwarzać zagrożenie dla zdrowia i życia ludzi [Bergman i in. 2013, za: King i in. 2017]. Intensywna produkcja owoców wiąże się również ze stosowaniem dużej ilości środków produkcji, w tym pestycydów [Surawska i Kołodziejczyk 2006] i nawozów mineralnych oraz maszyn i narzędzi. Środki te, jeśli są stosowane z pominięciem dobrych praktyk, mogą powodować zagrożenie bezpieczeństwa owoców, a tym samym konsumentów oraz pracowników i środowiska przyrodniczego [Oleszek i Maliszewska-Kordybach 2009, Czernyszewicz 2012a]. Efektem niewłaściwego stosowania środków ochrony roślin (ś.o.r.) są m.in. zatrucia ludzi, pszczoł, skażenie wód powierzchniowych, pozostałości ś.o.r. w produktach [Matyjaszczyk 2011, s. 7–49, RASFF 2016, s. 40–41, 45–46, Park i in. 2017]. Przy czym działanie toksyczne środków chemicznych w żywności może być ostre lub przewlekłe [De Meulenaer 2006]. Produkcję bezpiecznych surowców roślinnych, ochronę środowiska i zwiększenie bioróżnorodności umożliwia stosowanie m.in. systemu integrowanej produkcji, której najważniejszym elementem jest integrowana ochrona roślin [Sosnowska i in. 2016, dyrektywa 2009/128/WE]. Badania Kruszyńskiego i in. [2015] wskazują, że zaledwie co trzeci producent rolny deklaruje świadome wdrażanie integrowanej ochrony, jednak głównie w obawie przed możliwymi karami finansowymi.

Sadownicy wiążą jakość owoców przede wszystkim z bezpieczeństwem dla konsumenta, wynikającym z braku pozostałości środków ochrony roślin i metali ciężkich [Czernyszewicz 2012d], chociaż uzasadnione wydaje się rozszerzenie pojęcia bezpieczeństwa na inne aspekty związane z produkcją, a więc również na pracowników i środowisko przyrodnicze. Z badań prowadzonych przez Lewis Ivey i in. [2012] wynika, że silny wpływ na decyzje zarządcze producentów dotyczące bezpieczeństwa żywności mają konsumenci, doradcy, detaliści, regulacje rządowe i przedstawiciele nauki. Zarówno w opinii producentów, jak i ekspertów największe znaczenie dla jakości prowadzonych w sadownictwie procesów i produktów mają – obok warunków klimatycznych, stosowanych materiałów i środków produkcji – wiedza, doświadczenie oraz zaangażowanie i motywacja pracowników oraz właścicieli gospodarstw [Czernyszewicz 2012c]. Wiedza rolników na temat zagadnień związanych z integrowaną ochroną jest istotnie uzależniona od wykształcenia [Jakubowska i in. 2016]. Uwzględniając powyższe uwarunkowania, założono, że zapobieganiu różnym zagrożeniom mogącym wystąpić w sadownictwie sprzyjają właściwe postawy producentów wobec szeroko pojmowanego bezpieczeństwa.

Celem pracy było zbadanie postaw producentów owoców wobec bezpieczeństwa, w tym bezpieczeństwa owoców, ludzi i środowiska przyrodniczego. Przyjęto hipotezę, że czynnikiem istotnie różnicującym postawy producentów względem bezpieczeństwa jest przynależność do organizacji producentów.

MATERIAŁ I METODY

W celu zbadania postaw producentów owoców w 2018 r. przeprowadzono badania ankietowe w grupie 76 sadowników pochodzących z woj. lubelskiego. Dobór producentów był przypadkowy, a udział w badaniu wiązał się głównie z chęcią rzetelnego wypełnienia kwestionariusza. Zagadnienia szczegółowe w kwestionariuszu, łącznie 25, doty-

czące postaw producentów, podzielono na 8 obszarów tematycznych: wymagania prawne, wymagania dotyczące dobrych praktyk (GAP, GHP/GMP), higienę, zdrowie i bezpieczeństwo pracowników, ochronę środowiska, odpowiedzialność za środowisko i zanieczyszczenia, ochronę produktów przed działaniami niepożądanymi i fałszowaniem, polityka bezpieczeństwa produktów, odpowiedzialność i zaangażowanie producentów, zarządzanie zasobami (ludzkimi, środowiskiem pracy i infrastrukturą), planowanie i realizacja procesów produkcyjnych. Ponadto uzyskano informacje na temat wieku i wykształcenia badanych, powierzchni ogólnej gospodarstwa, w tym powierzchni sadów i plantacji roślin sadowniczych oraz członkostwa w organizacji producentów. Stwierdzenia zawierające elementy poznawcze, emocjonalne i behawioralne związane z postawą w zakresie zagadnień związanych z bezpieczeństwem były oceniane przez producentów w pięciostopniowej skali Likerta, gdzie 1 oznaczało „zdecydowanie nie jest tak” w moim przypadku, a 5 – „zdecydowanie jest tak” w moim przypadku. Dane z ankiet analizowano za pomocą programu statystycznego IBM SPSS Statistics. Wybrane elementy charakterystyki gospodarstw sadowniczych przedstawiono w tabeli 1.

Tab. 1. Charakterystyka próby badawczej gospodarstw sadowniczych
Table 1. Characteristics of the research sample of fruit farms

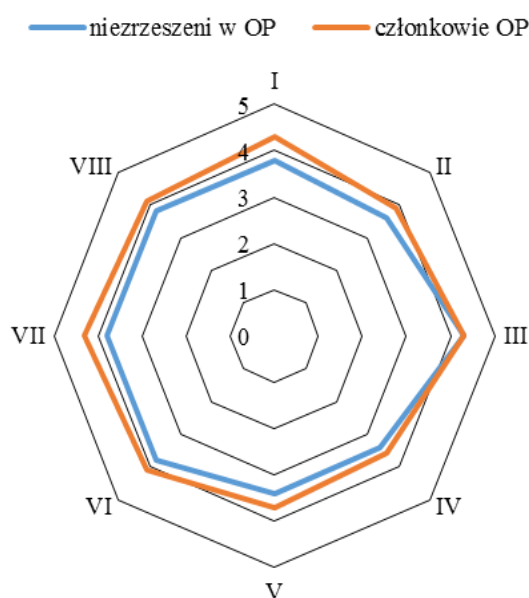
Charakterystyka,Characteristic		Liczba Number	Procent Percent
Wiek Age	do 35 lat, up to 35 years old	38	50,0
	36–65 lat, 36–65 years old	31	40,8
	66 lat lub więcej, 66 years old or more	7	9,2
Wykształcenie Education	podstawowe, primary	3	4,0
	zawodowe, vocational	10	13,3
	średnie, secondary	34	45,3
	wyższe, higher	28	37,3
Średnia powierzchnia gospodarstwa (ha) Average area of the farm (hectares)		19,80	–
Średnia powierzchnia sadów i plantacji roślin sadowniczych (ha) Average area of orchards and plantations of fruit plants (hectares)		9,45	–
Członkostwo w OP, membership in a producer's organization		35	46,7
Nienależący do OP, non-associated producers		40	53,3

Z prezentowanych danych wynika, że w badanej próbie dominowały osoby młode w wieku do 35 lat, z wykształceniem średnim lub wyższym, gospodarujący na średnio 19,8 ha użytków rolnych, posiadający średnio 9,45 ha sadów i/lub plantacji roślin sadowniczych oraz nienależący do organizacji producentów (53,3%).

WYNIKI

Z badań wynika, że zarówno producenci niezrzeszeni, jak i zrzeszeni w OP przejawiali pozytywne nastawienie w zakresie higieny, zdrowia i bezpieczeństwa pracowników (4,3), a ponadto członkowie OP prezentowali pozytywne stanowisko dotyczące spełnienia wymagań prawnych (4,3) i zarządzania zasobami (4,3) – rys. 1.

W zakresie zagadnień szczegółowych obie grupy producentów okazywały przekonanie, że stosowanie zasad BHP jest ważne dla zdrowia i bezpieczeństwa pracowników – kryterium 3.2 (odpowiednio niezrzeszeni 4,4 i członkowie OP 4,6) oraz co do znaczenia integrowanej ochrony roślin dla zapewnienia bezpieczeństwa produktów – kryterium 1.2 (4,7 – członkowie OP, 4,3 – niezrzeszeni).

Legenda: I – wymagania prawne, II – wymagania dotyczące dobrych praktyk, III – higiena, zdrowie i bezpieczeństwo pracowników, IV – ochrona środowiska, odpowiedzialność za środowisko i zanieczyszczenia, V – ochrona produktów przed działaniami niepożądanymi i fałszowaniem, VI – polityka bezpieczeństwa produktów, odpowiedzialność i zaangażowanie producentów, VII – zarządzanie zasobami (ludzkimi, środowiskiem pracy, infrastrukturą), VIII – planowanie i realizacja procesów produkcyjnych

Legend: I – legal requirements (rules), II – good practice requirements, III – hygiene, health and safety of employees, IV – environmental protection, environmental responsibility and pollution, V – protection of products against adverse effects and falsification, VI – product safety policy, producers' responsibility and commitment, VII – resource management (human, work environment, infrastructure), VIII – planning and implementation of production processes

Rys. 1. Producentcka ocena kryteriów głównych dotyczących postaw w zakresie bezpieczeństwa

Fig. 1. Producer's assessment of the main criteria regarding safety attitudes

Tabela 2. Zróżnicowanie producenckiej oceny kryteriów szczegółowych dotyczących postaw w zakresie bezpieczeństwa przez producentów niezrzeszonych i członków OP
 Table 2. Diversification of the producer's assessment of detailed criteria regarding safety attitudes by non-associated producers and members of the producer organization

Kryterium Criterion	Niezrzeszeni w OP Non-associated in a producer organization			Członkowie OP Members of the producer organization			Z	p
	M	Me	SD	M	Me	SD		
1.1	3,08	4	1,207	3,89	4	1,255	-3,241	,001
1.2	4,30	5	0,791	4,66	5	0,483	-1,914	,056
1.3	4,15	4	0,893	4,56	4	0,504	-2,018	,044
2.1	2,84	3	1,240	3,46	3	1,268	-2,639	,008
2.2	4,28	4	0,768	4,37	4	0,547	-,453	,650
2.3	4,20	4	0,732	4,20	4	0,473	-,178	,858
3.1	4,13	4	0,757	4,18	4	0,673	-,115	,909
3.2	4,45	5	0,639	4,65	5	0,485	-1,538	,124
3.3	4,23	4	0,800	4,32	4	0,638	-,265	,791
4.1	3,93	4	0,971	4,40	4	0,553	-2,316	,021
4.2	2,90	3	1,057	3,00	3	1,238	-,032	,975
4.3	3,30	3	1,114	3,60	3	0,881	-,736	,462
5.1	2,78	3	1,291	3,06	3	1,349	-,909	,363
5.2	3,88	4	0,883	4,41	4	0,701	-2,843	,004
5.3	3,53	4	1,176	3,83	4	1,150	-1,698	,090
6.1	3,30	4	1,043	3,59	4	1,104	-1,365	,172
6.2	4,20	4	0,723	4,43	4	0,608	-1,440	,150
6.3	3,48	4	0,877	3,88	4	0,913	-2,413	,016
6.4	4,18	4	0,747	4,43	4	0,558	-1,465	,143
7.1	3,25	4	1,235	4,03	4	1,043	-2,803	,005
7.2	4,03	4	0,891	4,44	4	0,613	-1,782	,075
7.3	4,08	4	0,797	4,43	4	0,502	-1,716	,086
8.1	3,33	4	1,071	4,03	4	0,717	-2,534	,011
8.2	3,78	4	0,947	3,91	4	0,919	-,413	,679
8.3	4,28	4	0,679	4,32	4	0,638	-,163	,870

M – średnia, average, Me – mediana, median, SD – odchylenie standardowe, standard deviation, Z – wynik testu Manna-Whitneya, the result of the Mann-Whitney test, p – istotność statystyczna, statistical significance

Producenci niezrzeszeni, jak i zrzeszeni w OP zapewniali, że w ich gospodarstwie stosowanie zasad i procedur dotyczących zapewnienia bezpieczeństwa produktów jest bezwarunkowo ważne (4,3) – kryterium 8.3. Członkowie OP istotnie częściej ujawniali swoją wiedzę dotyczącą zasad integrowanej ochrony roślin, którą nabyli podczas specjalistycznych szkoleń i kursów (kryterium 1.3 – 4,6) niż sadownicy niezrzeszeni w OP (4,1). Obie grupy producentów najrzadziej deklarowały posiadanie planu utrzymania różnorodności biologicznej i poprawy siedlisk w swoim gospodarstwie – kryterium 4.2 (odpowiednio niezrzeszeni 2,9 i członkowie OP 3,0, co odpowiada odpowiednio 25,0 i 34,4% wskazań „jest tak” i „zdecydowanie jest tak”) oraz przeprowadzenie oceny ryzyka przed celowym działaniem niepożądanym i określenie procedur odnoszących się do tego rodzaju zagrożeń – kryterium 5.1 (2,78 – niezrzeszeni, 3,06 – członkowie OP, co odpowiada odpowiednio 30,0 i 38,9% wskazań „jest tak” i „zdecydowanie jest tak”). Producenci niezrzeszeni w OP istotnie częściej stwierdzali, że w ich gospodarstwie nie zidentyfikowano potencjalnych źródeł zagrożeń bezpieczeństwa produktów i nie podjęto działań ograniczających ryzyko z tego powodu – kryterium 8.1 (3,33) – tab. 2. Badania wykazały również, że wiedza (4,1) i przekonania producentów (4,2) nie idą w parze z działaniami podejmowanymi w celu zapewnienia szeroko pojmowanego bezpieczeństwa produktów, ludzi i środowiska (3,4).

Uwzględniając sposób funkcjonowania na rynku (samodzielnie lub w ramach organizacji producentów) odnotowano statystycznie istotne różnice w ocenie kryterium 1.3 *Mam wiedzę dotyczącą zasad integrowanej ochrony roślin, którą nabyłem poprzez udział w specjalistycznych szkoleniach i kursach*, kryterium 2.1 *W moim gospodarstwie zidentyfikowano potencjalne źródła zagrożeń (biologicznych, chemicznych i fizycznych) bezpieczeństwa produktów i podjęto działania ograniczające ryzyko*, kryterium 4.1 *Mam świadomość wpływu (negatywnego i/lub pozytywnego) prowadzonej działalności na środowisko przyrodnicze i różnorodność biologiczną*, kryterium 5.2 *Mam świadomość znaczenia bezpiecznych i pewnych źródeł pochodzenia wszelkich materiałów wykorzystywanych w procesie produkcji*, kryterium 6.3 *Mam zaufanie, że opracowana polityka bezpieczeństwa wytwarzania produktów jest przestrzegana przez wszystkich pracowników*, kryterium 7.1 *Uczestniczę w cyklicznych szkoleniach z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa wytwarzanych produktów* i kryterium 8.1 *Zidentyfikowałem i oceniłem wszystkie zagrożenia bezpieczeństwa produktów, których wystąpienia mogą się spodziewać na wszystkich etapach procesu produkcji, zbioru, przechowywania i przygotowania produktów do sprzedaży oraz zaplanowała odpowiednie środki nadzoru w celu zapobiegania, eliminowania lub redukcji tych zagrożeń*. Członkowie OP istotnie częściej niż sadownicy niezrzeszeni zidentyfikowali potencjalne źródła zagrożeń bezpieczeństwa produktów w swoich gospodarstwach i podjęli stosowne działanie w celu ich ograniczenia. Producenci zrzeszeni w OP mają istotnie częściej świadomość wpływu prowadzonej przez siebie działalności w zakresie produkcji owoców na środowisko przyrodnicze i różnorodność biologiczną (średnia ocena tego kryterium odpowiednio 4,40 i 3,93). Ponadto członkowie OP istotnie częściej mieli świadomość znaczenia bezpiecznych i pewnych źródeł pochodzenia wszelkich materiałów wykorzystywanych w procesie produkcji (średnia ocena tego kryterium odpowiednio 4,41 i 3,88). Również w tych gospodarstwach istotnie częściej właściciele mieli zaufanie, że stworzona przez nich polityka bezpieczeństwa wytwarzania produktów jest przestrzegana przez wszystkich zatrudnionych pracowników (średnia ocena tego kryterium odpowiednio 3,88 i 3,48).

Być może, zaobserwowane pozytywne nastawienie sadowników będących członkami OP wynika z tego, że istotnie częściej uczestniczą oni w cyklicznych szkoleniach z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa produktów niż producenci niezrzeszeni (średnia ocena tego kryterium odpowiednio 4,03 i 3,25). Większa wiedza producentów owoców, nabyta podczas tych szkoleń, prawdopodobnie ma pozytywny wpływ na ich postawy w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa zarówno produktów, jak i pracowników oraz środowiska przyrodniczego.

DYSKUSJA

Dla producentów jakość jest tożsama z bezpieczeństwem dla zdrowia konsumentów, wiążącego się z brakiem szkodliwych pozostałości środków ochrony roślin i metali ciężkich oraz cechami wpływającymi na wygląd zewnętrzny owoców jak: wybarwienie, wielkość i brak objawów chorobowych, uszkodzeń przez szkodniki i mechanicznych. W badaniach przeprowadzonych w 2012 r. prawie 81 % producentów „zgadzało się” lub „całkowicie się zgadzało” z opinią, że „owoce wysokiej jakości są przede wszystkim bezpieczne dla zdrowia konsumentów” [Czernyszewicz 2012d]. Zapewnienie jakości owoców umożliwia właściwe postępowanie we wszystkich ogniwach łańcucha żywnościowego począwszy od etapu przedprodukcyjnego, poprzez produkcję podstawową, przechowywanie, dystrybucję na konsumpcji kończąc. Z badań wynika, że w opinii producentów owoców ważnym czynnikiem wpływającym na jakość procesów i produktów w sadownictwie są ludzie wraz ze swoją wiedzą, doświadczeniem, zaangażowaniem i motywacją [Czernyszewicz 2012c]. Dąbrowski i Majewski [2010] na podstawie badań prowadzonych w latach 2001-2009 stwierdzili duże różnice w wiedzy i świadomości w zakresie stosowanych praktyk ochrony roślin pomiędzy producentami uprawiającymi różne gatunki roślin sadowniczych i między poszczególnymi regionami w kraju. Również w prezentowanych badaniach stwierdzenia zawierające elementy poznawcze postaw w zakresie szeroko pojmowanego bezpieczeństwa uzyskały wysoką średnią ocenę 4,1 w skali 1-5. Odpowiedzi „jest tak” i „zdecydowanie jest tak” stanowiły 89% wskazań dla kryterium 1.3, 88% wskazań dla kryterium 2.3, 85% wskazań dla kryterium 3.3, 85% wskazań dla kryterium 7.2, 71% wskazań dla kryterium 8.2 i 63% wskazań dla kryterium 5.3. Pożądaną wiedzę na temat bezpieczeństwa procesów produkcyjnych i produktów producenci mogą uzyskać podczas szkoleń. W prezentowanych badaniach ponad 63% pytanym producentów zadeklarowało udział w cyklicznych szkoleniach z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa produktów. Z badań Matyjaszczyk [2011, s. 56] wynika, że w latach 1997-2010 łącznie przeszkolono w Polsce z zakresu zagadnień ochrony roślin prawie 918 tys. osób, w tym ponad 866 tys. osób stosujących ś.o.r. w rolnictwie, a ponad 51 tys. osób prowadzących obrót i konfekcjonowanie ś.o.r.

W kształtowaniu właściwych postaw producentów w zakresie bezpieczeństwa może być pomocne wdrożenie metod i systemów zapewnienia jakości, ponieważ wiąże się ze wzrostem świadomości zatrudnionych na temat jakości produkcji, środowiska oraz spełnienia wymagań higienicznych przez pracowników [Czernyszewicz 2012b]. W prezentowanych badaniach ponad 71% ankietowanych producentów potwierdziło znajomość systemów i standardów zapewnienia jakości i bezpieczeństwa produktów, które wdrożyli w swoich gospodarstwach. Aspekty emocjonalne postaw (obejmujące zaufanie, przeko-

nianie i świadomość) w zakresie bezpieczeństwa były również ocenione bardzo wysoko na 4,2 w skali 1-5. Z wcześniejszych badań wynika, że członkowie grup producenckich istotnie częściej deklarowali zamiar wdrożenia systemu jakości [Czernyszewicz i Pawlak 2012]. Ma to prawdopodobnie związek z większą wiedzą i świadomością wymagań rynkowych członków grupy producenckiej w związku z realizowanymi przez grupę kierunkami zbytu owoców. Znaczenie właściwych postaw producentów w zakresie bezpieczeństwa znajduje również odzwierciedlenie w wynikach wcześniejszych badań prowadzonych wśród sadowników. Wynika z nich, że kluczowe znaczenie dla zapewnienia jakości procesów w sadownictwie i związanej z tym jakości owoców mają warunki klimatyczne, stosowane środki produkcji oraz wiedza, doświadczenie, zaangażowanie i motywacja zatrudnionych i właścicieli gospodarstw. Opinie te były istotnie i dodatnio związane m.in. z członkostwem w grupie producentów, skalą i rodzajem produkcji oraz znajomością zagadnień dotyczących szeroko rozumianego zapewnienia jakości owoców [Czernyszewicz 2012d]. W badaniach Lewis Ivey i in. [2012] prowadzonych wśród producentów warzyw w środkowo-zachodnich stanach USA 83% badanych zgadzało się z opinią, że stosowanie dobrej praktyki rolniczej może zmniejszyć ryzyko zanieczyszczeń produktów, a około 60% wskazało, że stosuje się do zasad GAP zawsze lub przez większość czasu. Również w prezentowanych badaniach własnych producenci owoców w większości mieli wiedzę i świadomość znaczenia stosowania dobrych praktyk (rolniczej, produkcyjnej i higienicznej) w produkcji bezpiecznych produktów (odpowiednio 88% i 87% odpowiedzi „jest tak” lub „zdecydowanie jest tak”).

Członkowie OP istotnie częściej niż producenci niezrzeszeni okazywali pozytywne stanowisko dotyczące spełnienia wymagań prawnych (odpowiednio 4,3 i 3,8). Obligatoryjne z mocy prawa żywnościowego wymagania dotyczą identyfikowalności i higieny [art. 18 rozporządzenia (WE) nr 178/2002 i załącznik I do rozporządzenia (WE) 852/2004]. W szerokim znaczeniu z prawem żywnościowym łączą się także inne regulacje prawne dotyczące m.in. ochrony roślin, stosowania nawozów i nawożenia, integrowanej produkcji i integrowanej ochrony roślin [Czernyszewicz i Pawlak, 2012]. Regulacje te nakładają obowiązek m.in. ustanowienia skutecznego systemu, który umożliwi śledzenie wstecz historii procesu produkcji i dystrybucji produktów oraz stosowanie integrowanej ochrony roślin i prowadzenia ewidencji zabiegów uprawowych i ochrony roślin. Pozytywne postawy w tym zakresie wynikają z faktu, że organizacje producentów częściej organizują dla swoich członków szkolenia z zakresu zagadnień związanych z zapewnieniem jakości i bezpieczeństwa owoców oraz spełnienia wymagań prawnych w zakresie integrowanej ochrony roślin, systemu identyfikowalności czy prowadzenia ewidencji zabiegów uprawowych i ochrony roślin w gospodarstwie. Mimo tego, z badań Kruszyńskiego i in. [2015] wynika, że tylko co trzeci badany producent z terenu województw dolnośląskiego i opolskiego potrafił prawidłowo zdefiniować termin integrowanej ochrony roślin i tylko 32% deklaruje świadome wdrażanie zasad integrowanej ochrony roślin. Jednak działanie to nie jest podyktowane troską o środowisko, a raczej strachem przed karami finansowymi.

WNIOSKI

1. Stwierdzone pozytywne postawy sadowników będących członkami OP wynikają prawdopodobnie z tego, że istotnie częściej uczestniczą oni w cyklicznych szkoleniach

z zakresu zapewnienia bezpieczeństwa produktów, organizowanych przez organizacje producentów, niż producenci niezrzeszeni, którzy finansują takie szkolenia ze środków prywatnych.

2. Wiedza producentów owoców zrzeszonych w organizacjach producentów, nabyta m.in. podczas cyklicznych szkoleń ma pozytywny wpływ na ich postawy w zakresie szeroko rozumianego bezpieczeństwa zarówno produktów, jak i pracowników oraz środowiska przyrodniczego.

3. Uwzględniając stwierdzenia zawierające elementy poznawcze, emocjonalne i behawioralne związane z postawami w zakresie zagadnień związanych z bezpieczeństwem okazało się, że w badanej grupie producentów, niezależnie od formy funkcjonowania na rynku (samodzielnie lub w ramach organizacji producentów) przekonania i wiedza producentów nie odpowiadają działaniom podejmowanym w celu zapewnienia szeroko pojmowanego bezpieczeństwa produktów, ludzi i środowiska. Podstawą takiego stwierdzenia są zdecydowanie wyższe oceny kryteriów zawierających elementy poznawcze i emocjonalne (oceny odpowiednio 4,1 i 4,2) niż behawioralne (3,4).

PIŚMIENNICTWO

- Czernyszewicz E., 2012a. Wybrane zagadnienia zarządzania jakością, środowiskiem oraz bezpieczeństwem i higieną pracy w ogrodnictwie. Wymagania – systemy – nadzór. Wyd. UP w Lublinie, Lublin.
- Czernyszewicz E. 2012b. Producer assessment of effects of quality assurance system implementation on a fruit – growing farm. 6th International Quality Conference Quality Research. Center for Quality. Faculty of Engineering, University of Kragujevac, Serbia, 8.06.2012, 755-761.
- Czernyszewicz E., 2012c. Znaczenie wybranych czynników wpływających na jakość procesów i produktów w sadownictwie. W: T. Sikora, U. Balon (red.), Determinanty zarządzania jakością życia. Usługi i żywność. Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, Wyd. Nauk. PTTŻ, Kraków, 331–344.
- Czernyszewicz E., 2012d. Sprawozdanie merytoryczne z realizacji projektu badawczego NN 115 430540 pt. Motywy i bariery aktywności producentów owoców w zakresie wdrażania metod i systemów zapewnienia jakości. Lublin 2012.
- Czernyszewicz E., Pawlak J., 2012. Uwarunkowania i kierunki zapewnienia bezpieczeństwa i jakości owoców i warzyw. Zarządz. Finanse, 10(3), cz. 3, 114–132.
- Dąbrowski T., Majewski M., 2010. Stan wiedzy i stosowanych praktyk ochrony roślin przez różne grupy producentów a wymagania integrowanej ochrony roślin – czy wystąpiły zmiany w ostatnich pięciu latach? Progr. Plant Prot./Post. Ochr. Rośl. 50(3), 1143–1152.
- De Meulenaer B. Chemical hazard. W: P.A. Luning, F. Devlieghere, R. Verhé (ed.), Safety in the agri-food chain. Wageningen Academic Publishers, The Netherlands, 145–208.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/128/WE z dnia 21 października 2009 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania na rzecz zrównoważonego stosowania pestycydów (Dz. U. UE L 309).
- Jakubowska M., Obst A., Tratwal A., Roik K., Wielkopolan B., 2016. Wiedza producentów rolnych z regionu Wielkopolski na temat integrowanej ochrony roślin w badaniach ankietowych. Progr. Plant Prot./Post. Ochr. Rośl. 56(2), 155–161.
- King T., Cole M., Farber J.M., Eisenbrand G., Zabaras D., Fox E.M., Hill J.P., 2017. Food safety for food security: Relationship between global megatrends and developments in food safety. Trends Food Sci. Technol. 68, 160–175.

- Kruszyński M., Golinowska M., Borkowska M., Wiciak T., 2015. Świadomość prośrodowiskowa producentów rolnych a stan integrowanej ochrony roślin w Polsce. *Progr. Plant Prot./Post. Ochr. Rośl.* 55(1), 114–118.
- Lewis Ivey M.L., Lejeune J.T., Miller S.A., 2012. Vegetable producers' perception of food safety hazards in the Midwestern USA. *Food Control* 26, 453–465.
- Luning P.A., Devlieghere F., Verh e R. (ed.), 2006. *Safety in the agri-food chain*. Wageningen Academic Publishers, The Netherlands.
- Matyjaszczyk E., 2011. Analiza zmian ustawodawstwa z zakresu ochrony roślin pod kątem bezpieczeństwa żywności, ludzi i środowiska. *Rozprawy Naukowe IOR-PIB*, 25, Poznań.
- Oleszek W., Maliszewska-Korczyba B.J., 2009. Jakość i bezpieczeństwo żywności i pasz pochodzenia roślinnego w: *Przyszłość sektora rolno-spożywczego i obszarów wiejskich*. Mat. I Kongresu Nauk Rolniczych Nauka-Praktyce. IUNG, Puławy, 193–205.
- Park M.S., Kim H.N., Bahk G.J., 2017. The analysis of food safety incidents in South Korea, 1998–2016. *Food Control* 81(2017), 196–199.
- RASFF, 2016. *The Rapid Alert System for Food and Feed, Annual Report*. European Commission.
- Rozporządzenie (WE) nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 r. ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd d.s. bezpieczeństwa żywności oraz ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (Dz.U. L 31, polskie wydanie specjalne: rozdz. 15, t. 6).
- Rozporządzenie (WE) nr 853/2004 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie higieny środków spożywczych (Dz.U. WE L 139).
- Sosnowska D., Sobczewski P., Zbytek Z., Czembor J. 2016. Integrowana produkcja roślin – korzyści i perspektywy. *Progr. Plant Prot./Post. Ochr. Rośl.* 56(1), 114–119.
- Surawska M., Kołodziejczyk R., Zużycie środków ochrony roślin w Polsce. *Progr. Plant Prot./Post. Ochr. Rośl.* 46(1), 2006, s. 470–483.

Źródło finansowania badań: Badania sfinansowano z działalności statutowej Katedry Zarządzania i Marketingu Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie.

Summary. Intensive fruits production involves the use of a large number of different means of production that may cause fruit safety risk. Prevention of these threats is fostered by the proper attitudes of producers in the field of broadly understood safety. The purpose of the work was to examine the attitudes of fruits producers both non-associated and associated in producers' organizations in the field of safety. For this purpose, questionnaire surveys were conducted in a group of 76 fruit producers. The research shows that both non-associated producers and those associated in producers organizations showed positive attitudes in the field of hygiene, health and safety of employees. Both groups of producers were convinced that the application of health and safety rules is important for the health and safety of employees, and the use of integrated plant protection contributes to the safety of products.

Key words: fruit production, safety, producer's attitudes, producer's organization

Otrzymano/ Received: 20.05.2019
Zaakceptowano/ Accepted: 19.08.2019